

A TÁRSADALMI-GAZDASÁGI TOVÁBBFEJLŐDÉS ÚTKERESÉSE KÍNÁBAN

A Kínai Népköztársaság legújabb eseményeinek megértése végett írásomban vázolóan az eddigi fejlődés néhány fontos kérdését, problémáját.*

A világ legnépesebb állama, a Kínai Népköztársaság — a kínai vezetők megítélése szerint — fejlődésének történelmileg is sorsdöntő szakaszához érkezett. A kétévtizedes eszmei-politikai harc után, amely a pártot és a társadalmat egyaránt megrázkódtatta, az ország most a fejlődés új szakaszába lép. A párttevékenység és a kínai nép munkájának célpontjául a társadalom anyagi alapjának erősítését tűzték ki, ill. annak a nagy elképzelésnek a valóra váltását, hogy az ezredforduló végéig Kína egy korszerű és erős szocialista állammá fejlődjék.

I.

1. A felszabadulás után a Kínai Kommunista Párt többször változtatta a társadalmi-gazdasági fejlődés stratégiáját és vízióját. Három évtizedes kitartó munkával a kínai nép számottevő, jelentős eredményeket ért el. Mélyreható társadalmi változások történtek és a társadalom szocialista átalakulásának útján a kínai nép megszüntette a világ egyik legembertelenebb kizsákmányoló rendszerét. Ezzel párhuzamosan mindenki számára biztosították a legegységesebb életfeltételeket. Csaknem egymilliárd ember jutott rendszeres étellemezéshez, tető alá került és megszűntek a ruházatkodási gondjai. Ugyanakkor lerakták a sokoldalú ipari fejlődés alapjait is, bár a termelési technológiájuk még csak az ötvenes évek szintjén mozog. A Kínai Népköztársaság az egyes tudományágakban is említésre méltó eredményeket ért el, és ennek értékét az sem csökkenti, hogy egészében véve a kínai tudományos kutatómunka tíz, tizenöt, sőt húsz évvel is lemaradt, világviszonylatban.

* Megjelent a *Marksizam u svetu* című folyóirat 1978. évi 9—10. számában, *KP Kine u traganju za strategijom bržeg razvoja* címmel.

A kínai nép hatalmas erőfeszítései és az elért eredmények azonban nem voltak mindig arányosak. A Kínai Népköztársaság még mindig fejletlen ország. A termelékenység a mezőgazdaságban és az iparban egyaránt alacsony. A lakosoknak több mint négyötödét ma is az élelmiszer-termelésben, tehát lényegében a mezőgazdaságban foglalkoztatják. De így is csak végső erőfeszítéssel, az elemi csapások elleni folytonos küzdelemmel tudják biztosítani az ellátást, miközben az alkalmazott termelési technológia túlnyomóan az emberi munkaerőre épül. Itt említjük meg, hogy az egy főre eső évi gabonafogyasztás (rizs, búza stb.) 1957 és 1977 között nem növekedett. Ennek oka, hogy az említett időszakban nagy volt a népességszaporulat, Kína lakossága ugyanis 300 millió lélekkel szaporodott, valamint az, hogy 5 százalékkal csökkentették a termőterületet és így 6 milliárd hektárral kevesebb földet használtak mezőgazdasági célokra. Az okok közé sorolhatjuk még a gazdaságpolitika fogyatékosait is. Az életszínvonal ez idő alatt nem emelkedett, a gazdaság és a tudomány fejlődése között pedig hatalmas űr tátongott. Kínai értékelések szerint az utóbbi húsz évben, vagyis 1957 óta az ipari termelékenység háromszor kisebb volt, mint az előző öt éves tervidőszakban. A téves gazdaságpolitika, valamint a pártban és a társadalomban folyó politikai harc következménye, hogy a Kínai Népköztársaság gazdasági fejlődése több mint egy évtizedet visszaesett.

A gazdasági fejlődést mindenekelőtt a társadalmi-gazdasági fejlődés stratégiájában eszközölt gyakori és lényegbevágó változtatások vetették vissza, valamint a politikai harcok, amelyek időnként megrázkódtatták a pártot és a társadalmat. A Kínai Népköztársaság mindmáig egy olyan fejlődési stratégia után kutat, amely a szocialista erők folytonos erősödése és a társadalom anyagi alapjának optimális gyarapodása révén biztosítaná az ország, azaz a társadalom politikai stabilitását. Nem kis dolog kidolgozni egy ilyen stratégiát, és nem könnyű meghatározni azokat a módszereket, valamint eszközöket, amelyek szavatolnák a kitűzött cél elérését. Bátran állíthatjuk, hogy a Kínai Népköztársaság a szocialista fejlődés stratégiájának meghatározásakor nehezebb feladat elé került, mint amikor a forradalmi stratégiát és taktikát kellett kidolgoznia. A szocialista fejlődésnek egy sajátos útjára-módjára kellett lenniük, amely összhangban van Kína történelmi és egyéb objektív körülményeivel. A szocialista társadalom kiépítésének objektív feltételei viszont Kínában igen kedvezőtlenek voltak. A gazdaság eredményes felújítása után (1952-ben) a Kínai Népköztársaságban az egy főre eső jövedelem kb. négyszer kisebb volt, mint 1928-ban, a tervgazdálkodás bevezetésekor a Szovjetunióban.

A történelmi, társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb sajátosságok (az ország nagy kiterjedése, a specifikus szociális struktúra, az ország félig feudális, félig gyarmati jellege, a rendkívül nagy szaporulat stb.) a kínai feltételekhez idomított fejlődési stratégiát követeltek. A felújítás időszakában (1949—1952) és a szocialista átalakulás, valamint a terv-

szerű ipari fejlődés bevezetésének fázisában a Kínai Kommunista Párt politikája nagymértékben megfelelt az objektív feltételeknek. A fejlődés üteme azonban, a figyelemre méltó eredmények ellenére sem volt egyenletes és elég gyors. A következő időszakban a Kínai Kommunista Párt (1958 és 1961 között) szakít az európai szocialista államok gyakorlatára támaszkodó politikával és arra törekszik, hogy a társadalmi viszonyok ugrásszerű változtatásával, a népi kommunák révén leljen rá sajátos útjára, a kommunizmusba vezető legrövidebb útra. Ebben az időben a szubjektivista törekvések érvényesülnek, felborulnak az objektív társadalmi törvényszerűségek.

A balsikerek végül arra készítetik a kínaiakat, hogy felhagyjanak ezzel a szélsőséges politikával. A pártban azok jutnak szóhoz, akik a gazdaság fellendítését szorgalmazzák, a tapasztalatokon alapuló új fejlesztési stratégiát pedig e mögé helyezik. Széles körű viták folynak, hogy miként lehetne tökéletesíteni a fejlődés serkentésének és irányításának szervezési és gazdasági mechanizmusát. Ezekben a vitákban bontakoznak ki a gazdasági reformot sürgető elképzelések és eszmék is. Szélesebb körben azonban ezek az elképzelések csak 1976 után hódítanak teret. Talán azért, mert az 1965. évet követő időszakban (1966—1969), vagyis a kulturális forradalom idején újból az ultrabaloldali és baloldali tendenciák kapnak erőre, az előbb említett elképzeléseket pedig durván elfojtják és hirdetőiket politikai megtorlásnak vetik alá.

Mao Ce-tungnak és követőinek a kulturális forradalom idején aratott győzelme nem oldotta meg a kínai szocializmus elméletének és gyakorlatának alapvető vitás kérdéseit sem. A kulturális forradalomban az ideológiai különbségek új formában jelentkeznek, bár lényegében hasonlóan polarizálódnak, mint korábban. A balszárny a társadalmi felépítmény szférájában mindenk fölé a forradalmi akciók jelentőségét helyezi (az osztályharcot és a társadalmi tudat változtatását, a „permanens forradalmat”, a revizionizmus elleni küzdelmet, a tömegek spontán forradalmi akcióira való támaszkodást, az erkölcsi-politikai tényező elsőbbségét). A vezetőségben az ideológiai csoportosulás másik oldalán viszont a politikai és a gazdaság dialektikus összefüggését, az anyagi bázis erősítését (az objektív törvényszerűségek tiszteletben tartását, a termelési technológia és a tudomány fellendítését, az irányítás és igazgatás előmozdítását, a termelékenység növelését) szorgalmazzák. Ez a szárny úgy véli, hogy Kínában a helyzet konszolidálásának ez egyetlen útja és módja. A kulturális forradalom idején (1966—1969) végbement társadalmi változások különböző értékelése alapján a hetvenes évek derekán a társadalmi fejlődést illetően két eltérő elképzelés alakult ki. Az első koncepció abból a feltevésből indult ki, hogy Kínában az alapvető probléma nem a gyors fejlődés kérdése, hanem a régi társadalmi gyakorlat visszaállításának, valójában tehát a „revizionizmus” újbóli térhódításának veszélye.

Mao Ce-tung 1974 végén arra a következtetésre jut, hogy a kulturá-

lis forradalom ellenére sem tettek meg mindent az „ellenforradalmi erők” győzelmének megakadályozásáért. Ezért a „forradalom magasabb szintre történő emeléséért” a „burzsoá jogok” (gazdasági jogok) korlátozásáért száll síkra a társadalmi-gazdasági viszonyok szférájában, vagyis az elosztásban, a tulajdonjogi viszonyokban és a társadalmi munkamegosztás rendszerében. Követelte, hogy csökkentsék a fizetések közötti különbségeket, ne tulajdonítsanak nagy jelentőséget a munka szerinti díjazás elvének, korlátozzák a termelőcsoportok jogait, ugyanakkor több joggal ruházzák fel a munkabrigádokat és a népi kommunákat, a lehető leggyorsabban szüntessék meg a munkások és parasztok, a testi és szellemi munka, valamint a falu és város közötti különbségeket.

Mao Ce-tung elképzeléseit a „burzsoá jogok” korlátozásáról a „négyek bandája” dolgozta ki részletesen, és a saját politikai szükségleteihez idomította. Ez az elmélet volt legfőbb ideológiai érvük a kétéves harcban, egészen Mao Ce-tung haláláig és a csoport 1976 októberében történt leplezéséig.

2. A „burzsoá jogok” korlátozására széles körű kampány indult 1975 elején, de ugyanakkor intenzív munka folyik a másik fejlesztési irányelv kidolgozásán is. Szorgalmazói Kína történelmi tapasztalatából és abból a felismerésből indultak ki, hogy nem oldhatók meg az ország problémái csupán ideológiai és politikai hadjárat-sorozatokkal, a tömegekkel való folytonos manipulálással, hanem a termelőerők, a szocialista kezdeményezés és a lendületes fejlődés segítségével. Az ilyenformán kialakuló stabil szocialista, politikai és gazdasági rendszer felelt volna meg a kínai fejlődés objektív feltételeinek. A szóban forgó irányelv kikristályosodásával megfogalmazták a párt, a mezőgazdaság, az ipar, a hadsereg és a Kínai Tudományos Akadémia fejlesztését szolgáló programtervet.

1975 nyarán az államtanács kidolgozta a gazdaság tízéves fejlesztési vázlattervét (1976—1985), amelyet később a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága is jóváhagyott. A vezetőség a programdokumentumok kidolgozásával egyidejűleg számos erélyes intézkedést foganatosít a helyzet rendezése érdekében (az iparban, a mezőgazdaságban, a pénzügyekben, a kereskedelemben, a tudományban, az oktatásban, a hadseregben stb.). Ebben az időben konszolidálódnak a vezető testületek is. Kína politikai életében most már ez a második elképzelés dominál, ill. ez lesz a hivatalos kínai politika. Teng Hsziao-ping az új nemzeti politika kidolgozása során válik központi politikai személyiséggé.

Ez a politika szemmel látható eredményeket hoz. A gazdasági életben is jobbra fordult a helyzet. A javasolt radikális intézkedések, valamint ezeknek gyors és hathatós valóra váltása, ezenfelül pedig az új politikával való szembeszegülés nehézségei, Mao Ce-tung és Csu En-laj egészségi állapotának súlyosbodása csak néhány azon tényezők közül, amelyek elősegítették, hogy a „négyek csoportja” fokozza hatalomátvételi tevékenységét és az országra rákényszerítse társadalomfejlődési elképzeléseit.

A Teng Hsziao-pingre nehezedő politikai nyomás erősödésének első

megnyilvánulását A vízhatáron című klasszikus regény bírálatában találjuk meg (1975 augusztusának végén). Ugyanez év novemberében a Pekingi Egyetemen kampány indult a „jobboldali elferdülések” ellen, amely Csu En-laj halála (1976. január 8.) után, nyílt támadássá fajul Teng Hsziao-ping ellen. Teng Hsziao-pinget bírálja már az újévi bevezető is (1976).

Egész politikai gépezetet építettek ki a célból, hogy kompromittálják a „mérsékelt erők” politikáját és személyesen Teng Hsziao-pinget (a párt-burzsoázia elleni osztályharc szükségessége; azoknak a vezetőknek eltávolítása, akik nem értik meg a forradalom további fejlődésének szükségleteit; vádak melyek szerint Teng Hsziao-ping és a régi, idős káderek többsége a kínai burzsoá forradalom szintjén maradt; az empirizmus a jelenkor legfőbb ellensége; ellenséges magatartás a kulturális forradalommal szemben; elitista törekvések és a szovjet fajta szocializmus támogatása; a termelőerők, az anyagi serkentés és a szakemberek túlértékelése; a tömegek és a szocialista tudat tagadása — ezek voltak a Teng Hsziao-ping ellen felhozott érvek).

1976 elején Teng Hsziao-pinget leváltják tisztségéről. De ebben a sorsdöntő pillanatban Mao Ce-tung csak részben támogatja a „négyek” követeléseit és velük ellentétben Hua Kuo-fenget javasolja a „párt második emberéül”. Ezekkel a határozatokkal azonban nem változnak meg a politikai erőviszonyok az országban. Az extrém baloldal sem a hadsereg, sem a tömeg, de még csak a káderek többségének támogatására sem számíthat. Létrejöttek az objektív feltételek ahhoz, hogy Mao Ce-tung halála után Hua Kuo-feng letartóztassa a „négyek bandáját” és véghez vigye a kínai párt történetében a legradikálisabb politikai fordulatot.

Kezdetben a bírálat csak a „négyek” tevékenységére és politikai koncepciójára korlátozódott. Később azonban az egy évtizedes kulturális forradalomra, sőt a párt korábbi, baloldali elferdüléseire is kiterjedt. A párttörténet úgynevezett vitás kérdéseit a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának harmadik plénumán (1978. december 18—22.) is megvitatták. A plénumon azok kerekednek felül, akik a múlt tévedéseinek radikális helyrehozását szorgalmazzák, a pártegység megőrzésével. Döntés születik egyes kiemelkedő vezetőkről hozott korábbi ítéletek kiigazításáról, így például a Kínai KP Központi Bizottságának 1969. évi plénumán Peng Tö-huaj véderőminiszterről hozott bíráló határozat és más kínai vezetők bírálatának módosításáról. A kulturális forradalomban, a baloldal nyomására elkövetett tévedések globális értékelését azonban ekkor még a „megfelelő pillanatig” elhalasztották. A plénumon hangsúlyozták, hogy „nem szabad sietni” és hogy a kulturális forradalmat „történelmi, tudományos és józan” szemlélettel kell vizsgálni.

3. A harmadik plénum központi munkaértekezletén elhangzott politikai viták, majd a határozatok a Kínai KP történetében a legjelentősebb események közé tartoznak. Az új politikai határozatok és vezető-

ségben történt személyi változások nagy haladást jelentenek a Kínai Kommunista Párt XI. kongresszusához viszonyítva. A harmadik plénum nemcsak korszakalkotó, de egy új politikai korszak kezdetét is jelenti a tapasztalatok összegezésében, a korábbi hibák kiküszöbölésében és a szocializmusba vezető új úton.

Az újonnan elfogadott stratégia azonban még csak alakuló fázisában van; számos elméleti kérdés és jónéhány gyakorlati probléma vár még megoldásra. A reális politikai és gazdasági helyzet szabja meg az objektív keretet és határozza meg az ország új politikájának kialakítási ütemét. A társadalmi valósággal összhangban a Kínai KP vezetősége egyidejűleg több fronton harcol: tovább bírálja az ultrabaloldalt, de küzd a dogmatikus, bürokratikus és konzervatív felfogások ellen is. A harc célpontja és intenzitása időről időre változik. Tavaly pl. a párt dogmatikus konzervatív szárnya szembeszállt a gyökeres reformok hirdetőivel és a múltbeli hibák következetes bírálóival. A viták során és a harmadik plénumon elhangzott bírálatokkal azonban sikerült megtörni a konzervatívokat.

Az idei év első felében egyre nyíltabban jut kifejezésre a kínai társadalomban egy sajátos, új politikai tendencia. A korábban falura telepített iskolázott fiatalok visszahelyezésüket kérik a városba. Hasonló követelésekkel álltak elő a munkások, a parasztok és az értelmiségiek bizonyos csoportjai is. A „demokratikus jogokért” vívott harc örve alatt nyomást gyakorolnak a közhangulatra, megbontják a közrendet és akadályozzák a zökkenésmentes termelést. Egyesek olyan kósza híreket terjesztenek — a Kínai KP vezetőségének megítélése szerint —, amelyekkel „nyíltan rágalmazzák a szocialista rendszert, támadják a proletárdiktatúrát, megkérdőjelezik vagy tagadják a pártvezetőség, a marxizmus— leninizmus és Mao Ce-tung tanítását”.

Szemmel láthatóan alapvető kérdésről van szó: Hogyan hangolható össze továbbra is valamennyi társadalmi közeg, szociális csoport társadalmi aktivitása, viselkedése és felfogása a párt által elfogadott és jóváhagyott irányelvekkel. A pártvezetőségnek a társadalmi fejlődés következő szakaszára vonatkozó politikai célkitűzéseinek lassított vagy gyorsított ütemű végrehajtása, esetleg valamilyen irányban történő eltolódása bizonyos mértékig csökkentheti a társadalmi stabilitást.

II.

1. A formális és alapjában dogmatikus gondolkodásmódnak mély gyökerei vannak egész Kínában, a kínai társadalomszemléletben. Több mint két évezreden át Kung Fu-el tanítása dominált, mint az igazság egyetlen fokmérője, az etikai kódex vitathatatlan alapja. A párt szélsőséges bal-szárnya hosszan tartó és tömeges hadjáratot indított Kung Fu-ce taní-

tásának elítéléséért, s ezzel oda jutottak, hogy Mao Ce-tung tanaihoz is hasonló dogmatikus módon viszonyultak.

Mao Ce-tung halála után az elméleti és politikai szemlélet nagy változáson ment át. A pártban újjáélednek azok a dogmaellenes hagyományok, amelyek a kínai forradalom zászlóvivőinek az új szocialista társadalom sajátos útkeresési korszakát jellemezték. Radikális folyamat szemtanúi vagyunk, amikor felszabadul és szárnyat kap az emberi szellem. A korábbi ideológiai tézisek, amelyek bizonyos korszakokban, akár a vallási dogmák szinte kizárólagosak voltak, ma már bírálat tárgyává válnak. Most már a gyakorlat az igazság legfőbb mércéje. A jelszó: A társadalmi gyakorlatból adódóan revideálni, gazdagítani és fejleszteni az elméletet!

Ezek az új törekvések szerves részét képezik a pártban és a kínai társadalomban végbemenő politikai és ideológiai változásoknak és szinte szükségszerűen ütköznek ellenállásba.

Az új látóhatár, az új távlatok megnyitása, az új stratégia kiépítése, az össz társadalmi erő mozgósításához szükséges politikai feltételek megteremtése megköveteli a múlt tévedéseinek és a jelenkor gyengeségeinek radikális bírálatát. Ezt a politikai logikát igazolják a most zajló események is. A külföldi megfigyelők és hírmagyarázók közül sokan meglepődnek az eszmei evolúció és politikai gyakorlat ilyen gyors és radikális változásai láttán. A gyors fejlődésnek azonban megvan a maga objektív logikája, mely szerint nemcsak gyors, de egyenlőtlen is. A párttagok közül sokan nem tudják olyan gyorsan és egyértelműen magukévá tenni az új világnézetet, az új értékrendet és szemléletet, mint az élen járók, akik ezt hirdetik. Ezért az új tendenciákat, a lényeges törekvéseket másodlagos, periférikus jelenségek kísérik. A párttagok között és a tömegben is kétely jelentkezhethet. Néha eltérés mutatkozik a törekvések, a szándék és a változások tényleges megvalósításában. A vezetőség egy része ugyanis csak lassan érvényesíti az új eszméket a gyakorlatban. Emiatt, valamint a korlátolt gazdasági lehetőségek miatt ellentétbe kerül a társadalmi valósággal, az embereknek az az elvárása, hogy a demokratikus viszonyok kialakításával megoldják létproblémaikat. Ugyanakkor a konzervatív erők reakciós magatartása is kifejezésre jut. Ezek attól tartanak, hogy a modernizálás ajtót nyit a különféle idegen hatásoknak, amelyek ellentétben állnak a kínai tradícióval és erkölccsel. A parasztok individuális és kollektív — gazdasági, valamint politikai — kezdeményezését serkenteni kívánó új falupolitika bizonyos értelemben teret nyit a tulajdonérdek megnyilvánulásának és a termelőcsoportok kisebb csoportokra való felosztásával a kollektív tulajdon privatizálásával stb. a kollektív gazdaság felaprózását eredményezheti.

A hibák és fogyatékoságok kiküszöbölése és az új politikai célkitűzések sikeres valórváltása érdekében a kínai vezetőség kezdettől fogva azt igyekszik bizonyítani, hogy az új politika is tulajdonképpen Mao Ce-tung tanításának a követése, az újabb történelmi feltételek közepette. Ezzel

összhangban próbálják Mao Ce-tungnak, a nagy történelmi személyiségnek a tekintélyét is megőrizni, de ugyanakkor radikális intézkedésekkel kell véget vetni a szubjektivista és dogmatikus szemléletnek, korigálni a „történelmi kérdésekről” alkotott ítéleteket, rehabilitálni a korábban elítélt politikai és vezető személyiségeket. Ilyen politikai logika hatása alatt azt hangoztatták, hogy Mao tanítását is „sokoldalúan és pontosan” kell felfogni, s a Kínai KP XI. kongresszusán elhangzott beszámolójában Hua Kuo-feng is Mao tanítását mint „rendszert” értelmezi, hét hónappal később pedig Hu Fu-ming nankingi tudós megjelenteti a Gyakorlat az igazság egyetlen kritériuma című cikkét, amely új, nemzeti méretű kampány kezdetét jelzi.

2. Az új stratégia és teória megfogalmazásában a Kínai KP Központi Bizottságának harmadik plénuma igen fontos haladást eredményez. Ezen a plénumon hangzott el ugyanis először Mao újabb keletű tanainak radikális tagadása. De ekkor még a vezetőség arra törekszik, hogy egyensúlyban legyen Mao Ce-tung politikája és az új kínai politika. Emiatt emelték ki, hogy Mao „nagy marxista volt” és „nagyon valószínű” az is, hogy az ő „rendkívüli vezetése” és tanítása nélkül a kínai forradalom „nem arathatott volna ilyen sikereket”. A plénumról kiadott hivatalos közleményben már másként viszonyulnak Mao Ce-tunghoz. Hangsúlyozzák, hogy tanait „tudományos és történelmi perspektívából” kell szemlélni; „tudományos rendszerként” értelmezni, az „univerzális elvek”, a „marxista—leninista” és a Mao Ce-tung-i tanok összekapcsolását az új feltételek közepette fejlődő szocialista gyakorlattal.

Az év elején Kína-szerte tüntetések voltak, amelyek alkalmával élesen bírálták Mao Ce-tungot. A párt pedig újabb handjártatot indított, hogy politikai platformja keretébe szorítsa a Mao Ce-tungot és a társadalmi problémákat ért bírálatot. A kínai sajtó kiemeli, hogy szembe kell szállni minden olyan véleménnyel, amely tagadja Mao Ce-tung történelmi szerepét és tanainak jelentőségét. Az ilyen és hasonló taktikai lépések eddig nem hátráltatták a párt alapvető új politikai célkitűzéseinek megvalósítását. Sőt mi több a sajtóban egyidejűleg több, a személyi kultuszt bíráló és a kulturális forradalom eseményeit újabb szemszögből elemző cikk jelent meg. Mindez a jelenlegi irányvonal további radikalizálásának tekinthető.

Mao Ce-tung elméletének új szempontból való megvilágítása végett most jelentettek meg először sok olyan munkáját, amelyeket (többnyire) az 1949 és 1962 közötti időszakban írt. Ezek közül Kínában Mao Ce-tung A tíz legfőbb viszonyról szóló beszámolójának tanúsítanak nagyobb jelentőséget (lásd: Marksizam u svetu, 1977. 3. szám). Ebben Mao Ce-tungnak azok az elképzelései kerülnek előtérbe, amelyekben kifejti a Kínai NK fejlődésének objektív törvényszerűségeit és tulajdon elméletének antidogmatikus elemeit.

Az új politika kiépítésében és tolmácsolásában a kínai vezetők mind többet hangoztatják a marxizmus—leninizmus klasszikusainak elveit,

szemléletét. A Kínai KP jelenlegi ideológiájában tehát fontos helyet kaptak a tudományos szocializmus elemei.

3. A párt történelmi tapasztalatainak összegezésekor arra a következtetésre jutottak, hogy el kellett volna vetni Mao Ce-tungnak néhány fundamentálisnak tekintett álláspontját, mint pl. azt a nézetét, hogy Kínának még tízegyhány kulturális forradalomra lesz szüksége, vagy hogy a pártmunkában az osztályharcra kell helyezni a hangsúlyt. A párt harmadik plénumáról kiadott közlemény figyelmeztet, hogy a „máréknyi ellenforradalmár és bűnöző elleni harc nem szűnhet”, de „véget kell vetni a nagy, viharos és tömeges harcnak, az osztály-megmozdulásoknak”. A harmadik plénumon jóváhagyták a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága politikai bizottságának javaslatát is, mely szerint a pártmunkát és az egész nép figyelmét a szocialista fejlődésre (modernizálás) kell összpontosítani. Már korábban felhagytak a „burzsoá jogok” korlátozásának elméletével (vagyis a jövedelem, a fizetések közötti különbség megszüntetésével). Ezzel párhuzamosan szorgalmazták a népi kommunákban a tulajdonjogi viszonyok változtatását.

III.

1. A kínai gazdaság hosszú távú fejlesztési terve (a század végéig) még nincs véglegesítve. Előzetes tudományos munkák és az elhangzott viták alapján jelentek meg ugyan tervelemeket tartalmazó írások, de ezek kevésnek bizonyulnának egy teljes kép kialakításához. Így például a jelzett írásokból kiderül, hogy az ország gazdaságának modernizálásával a mezőgazdaságban csak mintegy 100 millió földműves marad, a keletkező munkaerő-felesleget pedig, mintegy 200 millió embert, az iparban és a nemzetgazdaság egyéb ágazataiban foglalkoztatják. Ez tehát azt jelenti, hogy a munkaerőnek mindössze az egynegyede maradna a mezőgazdaságban. Ha megvalósul, hatalmas eredmény lesz. De ha nem válik valóra, akkor is értékesnek mondható a nemzetgazdaság szerkezetének ilyen irányú alakítása.

Egy másik vázlattev szerint a Kínai Népköztársaságban száz százalékkal lehetne növelni a megművelt földterületet, vagyis az ország összterületének 10 százalékaról (100 millió hektár) 20 százalékra. A megművelt földterület növelése és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak létszámának évi egy százalékos csökkentése hozzájárulna a társadalom egyik létfontosságú kérdésének megoldásához — összhangba lehetne hozni a népességszaporulatot és az élelmiszertermelést. Úgy tervezik, hogy a századfordulóra a lakosonkénti évi gabonafogyasztás eléri a 600 kilogrammot. Ennek egyharmadát állattenyésztésre fordítanák és ezáltal minden lakosra évente több mint 50 kilogramm hús, valamint 200 tojás jutna. Ahhoz, hogy ezt Kína elérje, a jelenlegi gabonatermelést 2,3 szorosára kell növelni az elkövetkező 22 évben, (vagyis az 1978-ban termelt 295

millió tonna gabona helyett 2000-ben Kínának 650—700 millió tonnát kell termelnie).

A jelenlegi tízéves terv 1985-ig taglalja részletesen a gazdasági fejlődés célkitűzéseit. Igaz, ezt a tervet késve hagyta jóvá az Országos Népi Gyűlés, 1978 februárjában. A fontosabb célkitűzéseket és irányelveket pedig Hua Kuo-feng elnök beszámolója ismertette.

A gazdasági fejlődés tavalyi eredményeit összegezve elmondhatjuk, hogy sikerrel teljesülnek a tervfeladatok. A korábbi évhez viszonyítva tavaly 12 százalékkal növekedett az ipari termelés. Ugyanebben az évben mintegy 10 millió tonna gabonával többet termeltek, és így az évi termés 295 millió tonna volt. A mezőgazdasági eredmények országrészenként igen eltérők. Nyolc tartományban tavaly kevesebb gabona termett, mint 1977-ben, míg 13 tartományban rekordtermést arattak. Rekordot állított fel a kínai gazdaság a beruházások terén is. Ezek az 1977. évihez viszonyítva 21,5 százalékkal növekedtek. A gazdasági élet fellendülését nagyban elősegítette, hogy viszonylag gyors ütemben fejlődtek az ország külkereskedelmi kapcsolatai. Kína tavaly 28,6 százalékkal növelte árukivitelét a korábbi és legeredményesebb 1977. esztendőhöz viszonyítva. Ugyanakkor a behozatali áruforgalom 50 százalékkal nőtt. Ilyen formán a külkereskedelmi árucseré 39 százalékkal lett nagyobb.

Kínában azonban a felsorolt eredmények ellenére is úgy vélik, hogy az ország gazdasága egyelőre még csak a „gyógyulási” szakaszban van. Tavaly a számtalan régi gazdasági gondot újabb negatív jelenségek tetézték.

A korábbi gazdasági problémák némelyike ugyanis csak most, a megújulás és a gyorsabb fejlődés, az ésszerűbb gazdálkodási erőfeszítések közepette bontakozott ki igazi méreteiben; strukturális egyenlőtlenség alakult ki a vitális ipari ágazatok között. A tízéves fejlesztési terv lefektetésekor ezekkel számoltak is, de lebecsülték őket. Ezért most Kínában újabb gazdasági intézkedéseket foganatosítanak, amelyekkel a következőket kívánják elérni:

- a) a mezőgazdaság, a könnyűipar és nehézipar arányosabb fejlődését,
- b) újabb egyensúlyt alakítani ki az üzemanyag-kitermelésben; az energia, a nyersanyagellátás és feldolgozóipar terén,
- c) a termelésben és építkezésben, valamint
- d) a felhalmozás és fogyasztás terén.

A kínai sajtóban megjelenő cikkek szerint mindenekelőtt a mezőgazdaság és a könnyűipar pénzeszközeit kell növelni. A termelés fokozásával arányosan pedig az életszínvonal növekedését is szorgalmazzák.

Az ideai fejlesztési terv előírja a mezőgazdaság fellendítésére szánt eszközök növelését, de egyelőre ezek is kevésnek bizonyulnak. A mezőgazdaság ugyanis évekig csak a 10 százalékát kapta az össz beruházásnak. Javítani kell a könnyűipar helyzetét is, mivel ennek fejlesztésére harminc éven át az össz beruházásnak mindössze a 2 százalékát

fordították. A mezőgazdaság és a könnyűipar gyorsabb fejlesztése érdekében tehát csökkentették a vas- és acélgyártásra, illetve a nehézipar fejlesztésére szánt kiadásokat.

Érezhetően megbomlott az arány az üzemanyag, az energia és a nyersanyag-termelés, valamint az ipar szükségletei között. A termelés serkentésére tett különféle javaslatok mellett egyes szerzők és cikkírók úgy vélik, hogy ebben a veszteséges ipari ágazatban be kell szüntetni a termelést minden olyan nagyvállalatban, amelyben az elavult technológia vagy egyéb szervezési fogyatékoságok miatt túl nagyok a termelési költségek.

Az ipari beruházások és az építkezés túlnőtte az energia- és nyersanyag-bázis adta lehetőségeket. Hivatalos becslések szerint jelenleg Kínában több tízezer ipari beruházás kivitelezése van folyamatban. Ezek közül ezer a nagyobb vállalkozások közé sorolható. Erélyes intézkedésekkel és szigorú gazdasági mércékkel most leállítják minden olyan üzem és gyár építését, amelynek energia- és nyersanyag-ellátása, áruszállítása, termelési technológiája vagy egyéb lényeges kérdése bizonytalan. Az új létesítményeket csupán a kulcsfontosságú gazdasági ágazatokban szorgalmazzák: az energia termelésben, a szállításban, a könnyűiparban, a kivitelben és az idegenforgalomban.

3. A harmadik plénumon már megállapították, hogy az egész gazdasági rendszer lényeges megreformálása nélkül nem érhető el gyorsabb fejlődés. A plénum hivatalos közleményéből arról is értesültünk: meddig jutottak a kínaiak más országok tapasztalatainak és a saját történelmi múltjuk elemzésében.

Hu Csiao-munak, a Kínai Társadalomtudományi Akadémia elnökének, Tiszteljük a gazdasági törvényszerűségeket, gyorsítsuk a modernizáció ütemét című cikkéből ugyancsak képet alkothatunk a kínai társadalmi haladás legújabb elképzeléseiről.

A Kínai Népköztársaság évtizedes gyakorlatát és elméletét figyelve egyesek számára éppen ezek a konkrét gazdaságpolitikai intézkedések a nyugtalanítóak. A régi eszmék és gyakorlat kísértése, a fejletlen kínai társadalom, a középkáderek hiányos ismeretei és szaktudása csak néhány azon tényezőkhöz közzül, amelyek tovább bonyolítják a jelenlegi helyzetet. Így például az értéktörvénynek a szocialista árutermelésben való érvényesüléséről legalább négyféle nézet uralkodik. Más kérdésekben pedig még ennél is több, eltérő vélemény van az országban.

IV.

A kínai KP demokratikus hagyományaiából kiindulva most meg szeretnék szilárdítani a tömegeknek a pártba vetett hitét. Konkrét intézkedésekkel olyan politikai és gazdasági rendszert szorgalmazznak, amely

a termelők, a vezető káderek és a dolgozói kollektívák számára nagyobb kezdeményezési lehetőséget biztosít.

Egyelőre nincs olyan elgondolás, hogy radikálisan meg kellene változtatni a meglévő intézményeket és a fennálló politikai rendszert. A megoldást elsősorban a kínai forradalom demokratikus hagyományainak ápolásában és az új alkotmány következetes alkalmazásában látják. Eközben kiemelik a demokratikus igazgatás jelentőségét a népi kommunákban, a kádereknek a bázisban történő megválasztását, a vezetőbírási jogot, a szocialista jog- és törvényhozás felújítását és erősítését.

A társadalmi és pártviszonyok kiépítését a demokratikus centralizmusra szeretnék alapozni. A párt harmadik plénumán a demokratikus viszonyok szavatolása céljából több intézkedést fogadtak el (például a kollektív irányítás következetes alkalmazását, több demokratikus jogot, de ugyanakkor nagyobb pártfegyelmet is szorgalmaztak).

Az eddiginél megfelelőbb gazdaságpolitika, a tökéletesebb gazdasági rendszer, és valamennyi társadalmi szubjektum kezdeményezésének serkentése mellett a fejlődés fő tényezői között kapott helyet a tudomány fejlesztése is.

Fordította *Hornok Ferenc*